

Näkökulmia hyvinvointiin aluesuunnittelussa

Heikki Moilanen, arkkitehti SAFA
Green Building Council Finland

Jokavuotinen Kestävän aluesuunnittelun seminaari järjestettiin 14.9.2022 osana maailmanlaajuista World Green Building Week –viikkoa. Teemana viikolla oli tänä vuonna Building for everyone. Seminaarissa teemaa tarkasteltiin tulevaisuuden kestävyiden ja hyvinvoinnin kautta. Tapahtuma avattiin Ympäristöministeriön alustuksella ministeriön ajankohtaisiin teemoihin liittyvillä nostoilla, jonka jälkeen kuultiin kolme aiheeseen liittyvää puheenvuoroa ja paneelikeskustelu.

Kestävä aluesuunnittelu hyvinvoinnin edistäjänä

Teemaan liittyvät alustukset tarkastelivat hyvinvoinnin ja kestävyiden arvioimista aluesuunnittelussa eri näkökulmista. Ensimmäisenä professori Marketta Kyttä Aalto-yliopiston Spatial Planning and Transportation Engineering-tutkimusryhmästä esitteli ympäristöterveystutkimuksen viimeisimpiä tuloksia tutkimusryhmän työn kautta. Esitys linkittyi myös seuraavaan puhujaan projektipäällikkö Tapio Reinikaiseen Suomen ympäristökeskukselta. Reinikainen alusti ehdotusta Suomen Kestävän kaupunkikehityksen avainindikaattorisarjaksi, jota ollaan parhaillaan testaamassa kunnissa. Tarkoitus on tuoda kuntavaikuttajille ja suunnittelijoille vertailukykyinen tapa arvioida alueiden kestävyysominaisuuksia. MUUAN Oy:ssä kaupunkisuunnittelun johtotehtävissä ja Aalto-yliopiston opettajana toimiva Olli Metso esitteli päivän viimeisenä alustajana MUUAN:in hyödyntämää suunnittelufilosofiaa alueen identiteetin kautta tapahtuvasta kestävyystyöstä aluesuunnittelussa. Metso esitteli suunnittelutyötään ohjanneita periaatteita ja reflektoi näiden teemojen näkymistä ja implementointia kahdessa Case-esimerkissä.

Alustusten jälkeen teemaa Hyvinvointi aluesuunnittelussa pohdittiin paneelikeskustelussa Raklin Kimmo Kurunmäen johdolla. Keskustelun paneelisteina toimivat Sanna Lehtinen Aalto-yliopistolta, Johanna Sääksniemi Lahden kaupungilta ja Olli Metso MUUAN:ilta.

Marketta Kyttä – ympäristöterveys ja sen tutkimus

KUVA 1 Marketta Kyttä

Marketta Kyttä avasi puheenvuorossaan tutkimusryhmänsä toimintaa ja tuloksia ympäristöterveystutkimuksen saralta. Kyttä nosti esille elinympäristöjen suorat ja epäsuorat vaikutukset ihmisten hyvinvointiin, terveyteen ja sairauksiin. Ympäristöllämme on vaikutusta hyvinvointiimme. Se voi esimerkiksi edistää arkiliikuntamme määrää tai elvyttää stressistä ja edistää siten henkistä hyvinvointia yhteisöissä. Tutkimusryhmä on hyödyntänyt erityisesti Maptionnaire-työkalua, joka pohjautuu ryhmän kehittämään softGIS-metodologiaan. Verrattuna erilaisiin Gallup-työkaluihin tai kenttäkyselyihin työkalu mahdollistaa helpokäyttöisemmän ja vaivattomamman tavan kerätä suurelta määrältä henkilöitä tietoa ympäristön koetuista heikkouksista ja vahvuuksista.

Elinympäristöjä tulisi arvioida dynaamisemmilla malleilla

Työkalua on hyödynnetty kansanvälisesti jo yli 40 eri maassa. Kytän tutkimusryhmä on keskittynyt pääkaupunkiseudun alueeseen. Työkalulla on tunnistettu Helsingin epämiellyttävimmiksi koettuja kaupunkitiloja ja alueita. Näistä useimmat ovat keskittyneet vilkkaasti liikennöidyille alueille keskustassa. Myös ihmisten elinympäristöjen rakennetta ja laajuutta on selvitetty ryhmän Urbaani onni -tutkimuksessa, jossa yhdyskunnan elinympäristöjen rakenteita on tutkittu yksilön näkökulmasta. Tutkimuksen tulokset korostavat jo ennalta tuttua viheralueiden merkitystä kaupunkilaisten hyvinvoinnin kannalta, mutta myös staattiseen mallinnukseen perustuvan elinympäristön arvioinnin heikkouksia. Tutkimuksen tuloksena useita yksilölle tärkeitä kohteita jää välittömän elinympäristön ulkopuolelle kauaskin oman asumuksen staattisesta lähiympäristöstä. Lisäksi huomioon tulisi ottaa niin yksilölliset kuin alueellisetkin erot. Elinympäristöjä tulisi tuloksien mukaan arvioida dynaamisemmilla malleilla. Ihmisen elinympäristö ei ole etäisyksiltään eikä tietyille ympäristöille altistumiseltaan staattista. Tämä vaihtelu ja altistumisen määrä olisi suunnittelun ja hyvinvointivaikutusten kannalta tärkeää huomioida.

Toinen mielenkiintoinen havainto elinympäristöjen osalta on ollut tiiviiden keskusta-alueiden ja haja-asutusalueiden ero suhteessa alueen myönteiseksi kokemiseen ja palveluiden saavutettavuuteen. Tiiviissä ympäristöissä lähipalveluiden saavutettavuus ja lyhyt etäisyys ovat todettu olevan yhteydessä alueen koettuun mielekkyyteen. Haja-asutusalueilla lähipalveluiden

läheisyys taas koetaan päivästoiminnasta myönteistä kokemusta vähentävänä tekijänä. Yleisinä havaintoina tutkimukset ovat vahvistaneet riittävän asukas- ja risteystiheyden, kuten myös julkisen liikenteen pysäkkien ja viheralueiden tiheyden hyvinvointia lupaavaa ja edistävää vaikutusta.

Tapio Reinikainen – indikaattorit kestäväälle kaupunkikehitykselle

Suomen Ympäristökeskuksen projektipäällikkö Tapio Reinikainen esitteli vuorollaan KEKANUA-projektia (Kestävän kaupunkikehityksen NUA-indikaattorit) sekä siihen liittyvää kehitystyötä. Projektin tarkoituksena on valita, tuottaa ja kehittää indikaattoreita kestäväälle kaupunkikehitykselle. Indikaattorit on tarkoitettu ministeriöiden, kaupunkien ja kuntien sekä niiden kehittäjien sekä päätöksentekijöiden hyödynnettäviksi. Indikaattoreiden avulla pyritään tuottamaan käyttökelpoinen järjestelmä, jolla kestävää kaupunkikehitystä pystyttäisiin arvioimaan. Lisäksi kestävästä kaupunkirakenteesta sekä alueiden käytöstä voidaan luoda vertailukelpoista ja tavoitteellisesti myös EU- ja YK-raportointiin yhteensopivaa dataa.

Tehtyä indikaattorityötä on leimannut tyypillinen paradoksi. Laajan ilmiöjoukon selkeä ja tiivis esittäminen vaatii mahdollisimman rajatun indikaattorijoukon. Toisaalta riittävän kattavan kuvauksen varmistamiseksi vaaditaan useita erilaisia indikaattoreita. Lopulliseen versioon valikoitui lopulta 13 ilmiötä ja 46 niitä mittaavaa indikaattoria, joita nyt testataan kuntien kanssa. Seuraavaksi työssä on edessä yhteisten metadatatamääritysten laadinta ja määrittely sekä suunnitelman laadinta indikaattorien hyödyntämisestä kunnallisissa päätöksenteossa. Lisäksi indikaattorisarjan käyttöön on kehitteillä ohjeistusta.

Olli Metso – Alueellinen identiteetti kestävyystyön lähtökohtana

KUVA 2 Olli Metso

Arkkitehti Olli Metso arkkitehtitoimisto MUUAN:ilta kertoi, miten hän ja hänen toimistonsa ovat käyttäneet paikallista identiteettiä välineenä ja suunnittelufilosofi-ana alueiden kestävässä suunnittelussa. Metso käsitteli identiteettiä viiden pääteeman avulla ja esitteli teemoja Oulun Hartaanselän ja Islannin Breithin Akranesin alueiden kilpailutöiden kautta.

Viisi pääteemaa identiteettiin

MUUAN on jakanut pääteemat rakennettuun ympäristöön, alueen käyttäytymiskulttuuriin, luonnon ympäristöön sekä pehmeään ja kovaan infrastruktuuriin. Metso korosti suomalaisille alueille monesti ominaisen yhdenvertaisuuteen ja tasalaatuisuuteen pyrkivän suunnittelun käänköpuolta, joka voi johtaa liian monotoniseen kaupunkiympäristöön. Paikallinen korttelikohdainenkin identiteetti ja varsinkin käyttäytymiskulttuuri tulisi huomioida aluesuunnittelussa nykyistä paremmin. Näin pystyttäisiin vahvistamaan olemassa olevia käyttäytymiskulttuureja ja vahvistamaan niitä tasapaksun one size fits all -ajattelun sijaan.

Kilpailutöiden kautta Metso selitti suunnittelua ohjanneita teesejä. Alueilla tulisi aina pyrkiä rakentamaan jo rakennetulle ja miettiä uudisrakentamisen sekä olemassa olevan suhde hyvin tarkoin. On tärkeää huomioida, miten luonto tuodaan alueille ja miten sillä voidaan keskusta-alueillakin tuottaa lisää hyvinvointia. Liikkuminen itsessään tulisi priorisoida liikenteen suunnittelun yli. Monipuolinen liikkumistapojen kirjo luo joustavampaa ja moninaisempaa kaupunkitilan käyttöä. Meidän tulisikin uudelleen pohtia, mitä kaikkea katumiljöön oikeastaan kaupungeissamme voisi olla. Yhteisön omasta aktiivisuudesta voidaan saada alueen historiallisia kerroksia esiin nostamalla yhteys alueen identiteettiin ja onnistuessaan se voi olla pedagoginen lisä alueen käyttäjille ja asukkaille. Elävä alue edellyttää asukkaiden omaa tahtoa käyttää aluetta, ja viimeiseksi Metso nostikin esiin alueen käyttäjien osallistumisen mahdollistamisen tärkeyden.

Paneelikeskustelu – mikä luo hyvinvointia ympäristössämme?

Raklin Kimmo Kurunmäen vetämässä paneelikeskustelussa pohdittiin aluesuunnittelun ja hyvinvoinnin yhteyttä. Keskustelussa todettiin, että koemme hyvän tai hyvinvointia edistävän elinympäristön eri tavoin. Osalle hyvän ympäristön tuottaa vehreys, toisille alueen monimuotoisuus ja vaihtelu, kun taas kolmansille helppous. Hyvinvoinnista kaupunkiympäristöissä keskityttiin keskustelussa julkiseen tilaan, palveluiden saatavuuteen ja esimerkiksi liikuntarajoitteisten ihmisten mahdollisuuksiin käyttää julkista tilaa, jonka tulisi olla kaikille avointa ja turvallista. Panelistit nostivat esille ikäihmisten liikkumismahdollisuudet ja toisaalta lapsien itsenäisen kulun mahdollistavan turvallisen kaupunkitilan indikaattoreina hyvälle julkiselle kaupunkitilalle.

Panelisteilta kysyttiin myös vahvuuksia ja heikkouksia, joita he tunnistivat suomalaisissa alueissa ja mitä muutoksia näiden suunnitteluun on odotettavissa. Suomalainen kaupunkirakenne ja kaupunki-infrastruktuuri koettiin

verrattain laadukkaaksi ja tasavertaiseksi. Tässä nähtiin kuitenkin ongelmaksi yleinen tasapaksuus ja monotonisuus. Vanhoja rakennuksia tulisi säilyttää uusien seassa ja esteettisiä ja tilallisia interventioita ja kikkailuja tulisi suosia, jotta kaupunkirakenteen monimuotoisuus lisääntyisi. Hyvinvoinnin näkökulmasta tulisi tarkastella juuri liikkumisen mahdollisuuksia.

Moninaisuus nähtiin ratkaisuna moneen kysymykseen. Panelistien puheiden taustalla kaikui ajatus moninaisesta liikkumistapojen reittien ja alueiden verkostosta, joissa uusi ja vanha sekä tuttu ja vieras vuorottelevat keskenään muodostaen mielenkiintoista vuoropuhelua. Visioissa vaihtelevampi ja eläväisempi kaupunkirakenne onnistutaan tasapainottamaan helppoutta, turvallisuutta ja vehreyttä kaikille tarjoavaan ympäristöön. Tätä kautta myös hyvinvointi lisääntyisi.

Tulevaisuuden potentiaalisina muutoksina teemaan nähtiin arvojen eriarvoistuminen ja ekologisten arvojen suhde yleiseen hyvinvointiin. Ilmastonmuutos, sen suorat ja toisaalta välilliset vaikutukset, kuten ilmastopakolaisuus nähtiin ilmiöinä, jotka tulevat vaikuttamaan alueisiimme tulevaisuudessa. Niin myös väestörakenteen muutos ja työn murros. Oma vastuumme alue-suunnittelussa tulee ymmärtää, mutta vastuun ymmärtäminen ei ole vielä tarkoita vastuun ottamista. Meidän tulee kaupunkisuunnittelijoina, päättäjinä ja kaupunkitilan käyttäjinä ottaa oma vastuumme ja tehdä sen mukaisia tekoja, ehdotuksia ja edistämistoimia.

Aluesuunnitteluseminaarin anti

Indikaattorityö ja Kytän tutkimusryhmän hyvinkin yksilölähtöinen dynaamisen elinpiirin käsite nostavat esiin aluesuunnittelun keskeisen problematiikan yksilöllisyyden ja yleistämisen tasapainottelusta kaupunkialueita kehitettäessä. Kestävyyttä ja hyvinvointia voidaan mitata indikaattoreilla, ja parametreilla pystytään yleistämään sekä havaitsemaan alueellisesti hyvinvoinnille edulliseksi havaittuja piirteitä. Silti, kuten Kyttäkin esittää, jokaisen henkilön oma elinpiiri ja toiminta ovat hyvin dynaamisia ja vaihtelevia.

Tiiviin urbaanin keskusta-alueen ja harvemmin asutetun ympäristön tarpeet sekä laatutekijät ovat erilaisia, ja tämä on otettava suunnittelussa huomioon. Olli Metson työssään hyödyntämän paikallisesta identiteetistä ammentavan ja siihen pohjautuvan hyvinvoinnin ja kestävyyden tarkastelu voi jäädä indikaattorityössä tai elinpiirien tarkastelussa irtonaiseksi, jopa kokonaan olemattomaksi ominaisuudeksi. Silti sen merkitystä ei voi väheksyä. Kolmen alustajan näkökulmat näyttivät useamman eri lähestymistavan laadun ja hyvinvoinnin tavoittelemiseksi yhdyskuntarakenteessa ja elinym-

päristöissämme. Hyvinvointia voidaan mitata tietyin reunaehdoin, mutta ominaisuutena se on ihmislähtöinen ja siten myös subjektiivinen.

Seminaarien esitysten ja keskustelun annin pohjalta meidän pitäisi pystyä tarkastelemaan elinympäristöjämme eri ominaisuuksien ja skaalojen summana. Hyvinvointi tarkoittaa eri asioita eri henkilöille, mutta jokaisella on siihen oikeus ja sen lisäämiseen on myös pyrittävä nyt sekä tulevaisuudessa. Seminaarin perusteella moninainen kaupunki tarjoaa vaihtelevampaa ja elinvoimaisempaa ympäristöä sekä enemmän vaihtoehtoja asukkaiden tarpeiden tyydyttämiseen. Yleisesti taas luontoarvojen ja turvallisuuden edistämisen voidaan katsoa palvelevan lähes kaikkia yhteisöjen jäseniä ja edistävän hyvinvointia. Hyvinvointia edistävä ympäristö on myös sosiaalisesti kestävä ympäristöä.